

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU UZ POTOK KOPRIVNICU

RANKO PAVLEŠ Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Mlinarska 32

Primljeno/Received: 7.10.2006.

HR - 48 000 Koprivnica

Prihvaćeno/Accepted: 25.10.2006.

Članak opisuje četiri plemićka imanja s obje strane gornjeg toka potoka Koprivnice i to, uz lijevu obalu posjed Powsahegh, a uz desnu posjede Gragena, Bliznafew i Bradna. Iznesena je većina do sada poznatih podataka o ovim imanjima, ali s naglaskom na podacima koji su korisni za njihovu topografiju. Obrađeno je i pet župa, odnosno crkava koje su se nalazile na njima. Nastojao sam temi pristupiti multidisciplinarno koristeći kako povijesne tako i arheološke i toponimijske podatke, što mi je omogućilo da sastavim sliku ovih posjeda i njihovog mjesta među okolnim vlastelinstvima i manjim imanjima. Rad se nadovezuje na prethodna istraživanja sjeveroistočnog dijela Kalničkog kotara i popunjava prazninu koja je u literaturi o povijesnoj topografiji postojala prema posjedima u Komarničkom kotaru te može biti osnova za istraživanja prema istoku i jugu.

Ključne riječi: Powsahegh, Gragena, Bliznafew, Bradna, srednji vijek, topografija.

Četiri, ovdje obrađena posjeda, postojala su u srednjem vijeku sjeveroistočno od Križevaca, između imanja Herbortija (oko Velikog Poganca) na sjeveru, koprivničkog i rovišćanskog vlastelinstva na istoku, posjeda vranskog priorata u dolini Glogovnice na zapadu i niza malih imanja na jugu (Većeslavec, Ruševac, Raščani). Ovi posjedi su međušili jedan s drugim, a i povijest im je često bila isprepletana. Sva četiri posjeda su nestala sredinom XVI. stoljeća u vrijeme osmanlijskih provala. Zajedničko im je također da su izgubili gotovo cjelokupno stanovništvo, bili naseljavani ljudstvom drugačijeg etničkog podrijetla i postali dio Vojne krajine.

POWSAHEGH

Imanje Powsahegh (zapisano i kao Posahegh i Posahecz) spominje se na izmaku srednjeg vijeka u popisima poreza 1495. - 1520. godine.¹ Broj popisanih poreznih dimova koleba se od popisa do popisa između osamnaest i pedeset. Najveći dio drži obitelj Banfy dok je od 1513. 1520. godine jedan porezni dim u rukama Stjepana Bočkaja. Imanje je zapisivano nakon Glogovnice i Gragene, a prije Seseva i Gornje Blizne (Bliznafew).

Nakon ovih kasnosrednjovjekovnih podataka posjed Powsahegh se navodi u kraljevskim darovnicama. Tako 1527. godine kralj Ferdinand daruje imanja Zenthmartony in Powsahegh, Ozegkh et Dolyancz s oko stotinu kmetova Ludoviku Pekryju. Vlasnik je prije bio Ivan Banfy koji je tada bio na strani protukralja Ivana Zapolje i zato gubi svoje posjede. Zanimljivo je da isti kralj, iste godine³ daruje kraljici Ani Banfyjevu Viroviticu s plemićkim dvorom u Posahegye sve u virovitičkoj županiji. Ne znam da li se ovdje

1 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 14. - 15., 26., 52., 57. - 58., 92., 121.

2 BOJNICIC 1905: sv. 2., 1527. 8. XII.

3 BOJNICIC 1905: sv. 3., 1527. 1. XII.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...
Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

radi o pogrešci ili su u tadašnjoj Slavoniji Banfyji držali dva istoimena imanja. Godine 1529.⁴ kralj ta ista tri posjeda potvrđuje Pekryju, ali su tada u potvrdnici nabrojena i sela koja spadaju pod imanje Sveti Martin. To su: Poznanoviz, Zlatthynyk, Wydcnowschna, Powsahegye, Koprino, Wochynschakowcz, Koserowcz, Gragyennazenthmiklos, Brukow dol, Zelye, Zokachowcz et Alsocz. Sela koja su pripadala imanju Ozekh iskazana su posebno. Za posjede i sela u ove dvije isprave može se reći da nam je samo djelomično poznat njihov položaj. Tako znamo da je Ozekh, današnji Vojakovački Osijek, sjeverno od Križevaca, Dolyancz se nalazio kraj Podravske Subotice, zapadno od Koprivnice, a Gragyennazenthmiklos je nestali srednjovjekovni posjed na području današnjih Bošnjana. Za ostala nabrojena sela, od kojih nisu ostali tragovi u današnjoj toponimiji, samo možemo pretpostaviti da su se nalazila na području imanja Powsahegh i Gragen. U popisu poreza iz 1533. godine⁵ imanje Powsahegh je još uvijek u rukama Pekryja, ali već 1541. godine⁶ kralj ga potvrđuje Stjepanu Banfyju. U ovoj ispravi posjed je iskazan skupa s Cerovim brdom (to je isto što i Osijek) i Gragenom (kao i 1527. i 1529. godine).

Ovo je sve što mi je poznato o imanju zvanom Powsahegh, ali se o njegovoj starijoj povijesti može saznati više ako pratimo plemića po kojem je dobilo ime. To je župan Pousa koji je 1267. godine⁷ dobio neku povlasticu za imanja Urbona, Cherova berda et Rachina. Isti Pousini posjedi izuzeti su 1279. godine⁸ od sudbenosti župana i stavljeni pod banski sud. Njegovi sinovi Ivan i Pousa 1284. godine⁹ zalažu zemlju Rascyna Ivanu Gisingu, a 1287. godine¹⁰ ban potvrđuje Marku, sinu Pouse, povlastice iz 1279. godine. Negdje početkom XIV. stoljeća¹¹ isti Marko moli da se obnove mede njegovih imanja Raszina, Kopnina, Zalatnok, Haraszt, Pansa (Pousa) et Hege.

U XIII. i XIV. stoljeću Rasinja se nazivalo i
vlastelinstvo sa središtem u današnjoj Rasinji i

4 BOJNICIĆ 1905: sv. 2., 1529. 30. I.

5 ADAMCEK 1976: 133.

6 BOJNICIC 1905: sv. 4., 1541. 17. III.

7 STIPISIC - SAMSALOVIC 1959: vol. 2., s. 294.

Karta srednjovjekovnih posjeda Powasahegh, Bradna i Bliznafew

posjed Herbortija oko današnjeg Velikog Poganca, ali njih nije posjedovao Pousa, nego su imali svoje vlasnike (potomke Opoja i Osla), poznate iz dokumenata. Zato pretpostavljam da se u gore navedenim ispravama radi o trećem imanju koje se zvalo Rasinja, a to je Powsahegh. Naime, ova Pousina Rasinja se javlja s posjedima Vrbovna i Cerovo brdo u XIII. stoljeću kao i Powsahegh 1541. godine. A Powsahegh je jedino imanje koje se spominje sa Vrbovnom i Cerovim brdom, a nalazilo se uz potok Rasinju (današnji Gliboki). Iz dokumenata mogu zaključiti da se u XIII. stoljeću posjed zvao Rasinja, ali je kasnije nazvan po vlasniku Pousi da bi se razlikovao od drugih istoimenih posjeda. Ime Rasinja se sačuvalo samo za njegov dio (vjerojatno uz potok Gliboki), kako se vidi iz gore navedene isprave s početka XIV. stoljeća. U istoj ispravi je Powsahegh greškom pisara zapisan u dva dijela kao Pousa et Hege, a među ostalim toponimima prepoznamo Kopnina i Zalathnok što je isto kao i Koprino i Zlatthynk iz isprave iz 1529. godine.

8 CD VI: 317. - 318.

9 CD VI: 505. - 506.

10 CD VI: 602. - 603.

11 ARHIV HAZU: Regesta obitelji Or.iE, I d 32.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

Župa Svetog Martina u Powsaheghu ili u Kopini - U popisima župa nema ni jedne župe smještene u Powsaheghu. Iz do sada navedenih dokumenata vidimo da je na ovom imanju postojala župa Svetog Martina, ali je problem što u srednjovjekovnom Kalničkom arhiđakonatu nema ni jedne župe posvećene ovom svecu, u kraju gdje pretpostavljamo da se nalazio posjed Powsahegh, tj. oko Glogovnice i Sesveta. U popisu župa iz 1334. godine¹² u Komarničkom arhiđakonatu nalazimo crkvu Svetog Martina u Kopini, zapisanu u Podravini između Kuzminca i Torčeca što ne bi nikako odgovaralo Powsahegh-u. Ali u popisu iz 1501. godine¹³ ista župa u Kopini zapisana je uz župu u Herbortiji. Ovo se već slaže s poznatim odnosom imanja Herbortija i Powsahegh koja su bila vrlo blizu pa, vjerojatno, i međašila na potoku Rasinji. Dakle, Kopina iz popisa župa je isto što i Kopnina i Koprino iz isprava s početka XIV. stoljeća i iz 1541. godine. Može se zaključiti da je 1334. godine popisivač crkava pogriješio u redosljedu nabranja (ovo mu nije jedina, ali jest jedna od većih pogrešaka) pa je Kopinu stavio kraj Drave umjesto na obronke Kalnika.

U popisima poreza 1495. - 1520. godine¹⁴ ovdašnji župnik ima mali posjed od jedan do dva porezna dima. Samo je 1513. godine zapisano da drži dvadeset dimova, ali nam dokumenti ne daju objašnjenje za posjed neuobičajeno velik za župnika. Vjerojatno je i posjed župnika naveden u Zenthmarthon-u 1512. godine,¹⁵ veličine jednog dima, isto što i župničko imanje u Powsahegh-u.

Ubikacija posjeda i župe - Imanje Powsahegh i Župu Svetog Martina opisivalo je i pokušalo ubicirati nekoliko autora. Tako je mađarski povjesničar Dezso Csanky¹⁶ spomenuo i posjed i Župu de Kopina na njemu, a naveo je i dokument iz 1465. godine u kojem piše possessio Powsahege alio nomine Kopyna -zenth -Marthon, što

potvrđuje moje izjednačavanje imena župe s jednim od sela na imanju Powsaheghe. Na karti u prilogu svoje knjige Josip Bösendorfer¹⁷ je

12 RAČKI 1872: 213.

13 RAČKI 1872: 213.

14 ADAMČEK - KAMPUS 1976: 14., 26., 58., 92., 121.

15 ADAMČEK - KAMPUS 1976: 52.

16 CSANKY 1893: 66.

ucrtao (po Csankyju) Kopinu - Sveti Martin između potoka Rasinje i potoka Koprivnice, ali je u tekstu položaj posjeda opisao kao zapadnojugozapadno od Apatovca i Poganca i pokraj Cerovog brda¹⁸ što se ne slaže s kartom.

Franjo Brdarić¹⁹ se ne bavi prostorom oko Malog Poganca, ali piše o Župi u Kopini i stavlja je, ravnajući se po popisu župa iz 1334. godine, u Zablatje kraj Drave. Dodatni dokaz mu je što se u Zablatju spominje kapela Svetog Martina. Njegovo mišljenje prihvaća i Josip Buturac.²⁰

Antun Kancijan²¹ je o Powsaheg-u pisao najopširnije, oslanjajući se na nove izvore i kritički ispitujući dotadašnju literaturu. Svoje dokaze pretežno izvodi iz popisa crkvenih objekata Komarničkog arhiđakonata iz 1615. godine (on ga datira s 1625. godinom). Navedeni popis ima zapisane ostatke crkve Svetog Martina in Poganocz što Kancijan izjednačava sa srednjovjekovnom crkvom u Kopini. Autor nije sasvim jasan da li misli na Mali ili Veliki Poganac, ali se iz opisa položaja ostataka crkve vidi da se radi o Malom Pogancu. Naime, opis kaže da se u vlaškom selu kraj Poganca nalazi pravoslavni svećenik, a iz vijesti iz 1621. godine (koju Antun Kancijan navodi) saznajemo da su Turci iz Klein Poganic odveli kćer vlaškog popa. Dakle, u Malom Pogancu je u ono vrijeme postojao pravoslavni svećenik, a u blizini su bili ostaci crkve Svetog Martina. Uostalom, oko Velikog Poganca je bilo imanje Herbortija na kojem je bila crkva Svetog Ivana. Podaci iz vizitatorova izvješća su putokaz gdje bi arheolozi morali potražiti temelje Svetog Martina. Ovime Antun Kancijan pobija pretpostavku Franje Brdarića i daje dodatne dokaze za ubikaciju koju je iznio Dezso Csanky.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je posjed Powsaheg bio na prostoru današnjih sela Mali Poganac, Botinovac, Mali Grabičani, Prnjavor i Grdak. Vjerojatno je na sjeveru međašio s imanjem Herbortija na potoku Gliboki (Rasinja), na istoku s koprivničkim vlastelinstvom, na jugu dolazio do potoka Koprivnice, a na zapadu do

17 BÖSENDORFER 1911: prilog

18 BÖSENDORFER 1911: 72.

19 BRDARIC 1992: 347.

20 BUTURAC 1984: 75.

21 KANCIJAN 1984: 249.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

dirivao posjed Gragena s kojim je u kasnom srednjem vijeku imao i zajedničke vlasnike. Sjeverozapadno je imanje vjerojatno međašilo s templarskim pa ivanovskim zemljama posjeda Glogovnica - Sveti Ivan. Slično omeđivanje posjeda opisuje i Antun Kancijan.

Powsahegh je mađarizirani oblik imena posjeda koji na hrvatskom znači Povšin brijeg ili Povšino brdo. Toponim nije sačuvan i ne znamo kako je točno glasilo.

Imanje se spominje 1533. godine²² kao spaljeno što je posljedica ili građanskog rata ili (vjerojatnije) prolaza sultanove vojske 1532. godine. Ostalo je pusto pa su krajem XVI. stoljeća na njemu naseljeni pravoslavni Vlasi u službi Vojne krajine.

Na prostoru za koji pretpostavljam da je zauzimao ovaj posjed, za sada, su ustanovljena dva značajnija arheološka lokaliteta. To su ostaci srednjovjekovnog građevinskog materijala kraj sela Grdak²³ (što može značiti postojanje crkve ili utvrde) i gradina kraj potoka Gliboki, južno od Velikog Poganca.²⁴ Iz izvora nije poznato da bi na imanju postojalo utvrđeno sjedište uprave, ali se takva pretpostavka ne može isključiti. Toponim Gradina zapadno od sela Vrhovaca²⁵ čini mi se predaleko da bi imao veze s imanjem Powsahegh, a nije ni dokazano da se radi o srednjovjekovnom lokalitetu.

Proučavanje topografije posjeda Powsahegh zanimljivo je iz razloga što se baš kod njega granice Kalničkog i Komarničkog arhiđakonata i istoimenih kotareva ne poklapaju jer je Župa Kopina bila u Komarničkom arhiđakonatu, a imanje Powsahegh u Kalničkom kotaru.

Na kraju ovog poglavlja bih iznio tezu da je u Kalničkom kotaru u srednjem vijeku postojalo još jedno imanje zvano Kopina²⁶ koje se gotovo uvijek spominje sa ili uz posjed Žabnicu pa se vjerojatno nalazilo negdje kraj današnjeg Svetog Ivana Žabna. Dok se ne nađu novi podaci, Kopina -Powsahegh se ne može izjednačiti s Kopinom kod Žabnice.

22 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 133.

23 REGISTAR 1997: 159.

24 REGISTAR 1997: 202.

25 VOJNA KARTA 1: 50.000 1958: sekcija Čakovec 4.

26 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 15, 17, 26, 52, 58, 93, 122.

27 CD VII: 1292. 13.

GRAGENA

Kao Gragena prvi se put u dokumentima spominje jedan templarski posjed 1292. godine²⁷ kada ga templarski meštar zalaže Petru Nijemcu. Založeno imanje meštar opisuje kao našu zemlju ili predij koju je oduvijek držao i posjedovao Butko, a toj zemlji

dodajemo i jednu pustu zemlju uz zemlju rečenog Butka uz veliku cestu koja vodi u Križevce. U opisu međa navodi se kao međašni templarski posjed Zelnicha (možda ima veze s potokom Zelna spomenutom 1209. godine²⁸ na međi drugog templarskog imanja) i potok Gragena koji je vjerojatno dao ime cijelom imanju. Ovaj potok je sigurno isto što i potok Grayena, naveden 1209. godine,²⁹ na međi još jedne templarske zemlje. U istom opisu međa, nedaleko od ovog potoka, zapisan je potok Coprouice, što je vjerojatno potok Koprivnica u svom gornjem toku. Inače, neki toponimi su ovdje jako iskrivljeno zapisani (Logdon, Glonice) tako da se može sumnjati i u ispravnost zapisa toponima Grayena.

Neobičan hidronim Grageria javlja se u dokumentu iz 1343. godine³⁰ kada je tako imenovan potok negdje istočno od potoka Glogovnice. Možda se radi o pogrešno zapisanoj Grageni (slovo n je moglo biti pročitano kao ri).

Osim potoka i templarskog imanja, Gragena se nazivao i mali plemićki posjed. Možda je taj posjed isto što i templarska Gragena, ali se to ne može dokazati pa ih zato uzimam kao dva posebna entiteta. Ovaj posjed možemo prepoznati u pridjevku Tome de Gragena Zenthmiclos koji je 1444. godine,³¹ župan kalničkih plemenitaša. U popisima poreza 1495. - 1520. godine³² Gragena (zapisana i kao Gragenya i Gragyend) je imanje s petnaestak poreznih dimova u vlasništvu obitelji Banfy, a navodi se između Glogovnice i Powsahegh-a. U građanskom ratu kralj Ferdinand oduzima Banfyjima, uz ostale posjede, i Gragyennazenthmiklos te ih daruje Ludoviku Pekryju, što 1529. godine³³ i potvrđuje. Gragena je tada iska

28 CD III: 86.

29 CD III: 86.

30 CD XI: 88.

31 LASZOWSKI 1905: sv. 1., 1444. 29. VIII.

32 ADAMCEK - KAMPUS 1976: 15., 26., 52., 57., 92., 121.

33 BOINICIC 1905: sv. 3., 1529. 30. I.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

zana kao dio posjeda Sveti Martin, odnosno Powsahegh. Nakon rata kralj vraća Banfyjima posjede, a potvrdu za Gragenu (zapisana kao Graykna) daje im 1541. godine.³⁴

Dio Gragene su držali i drugi plemići što saznajemo iz isprave kojom kralj 1535. godine³⁵ daruje dio imanja Gragyazenthmiklos Stjepanu Bošnjaku, a prije ga je držao Pavao Bojniovic iz Bojnikovca.

Zupa Svetog Nikole u Grageni - U popisu crkava iz 1334. godine³⁶ crkva Svetog Nikole de Gragena zapisana je između crkve Svetog Jurja u Durđicu i crkve u Bradni (Branjska). Župnik u Grageni spomenut je godine 1377.³⁷ u vezi s plemićima de Blyznafew (danas Sesvete, istočno od Križevaca). Kralj Sigismund.1411.godine³⁸

potvrđuje ispravu kralja Ludovika od 22. VII. 1380. godine izdanu Martinu, župniku crkve de Gragena Zenth Miklos. Kada 1500. godine³⁹ glogovnički prepošt Andrija Alfons Tuz de Lak piše oporuku, nešto ostavlja i župniku crkve Svetog Nikole in Gragenna, a isti je i izvršitelj oporuke. Župnici Bradne i Sesveta su 1503. godine⁴⁰ izvršioi oporuke spomenutog župnika u Grageni. Svoje obaveze nisu izvršili pa se nalaže župnicima iz Cvrsteca, Križevaca, Gragene i Powsaheg-a da ih opomenu. Popis župa iz 1501. godine⁴¹ navodi Župu sancti Nicolai in Gragena, nakon Zupe in Palotha (na području sela Osijek), a prije Zupe u Sesvetama. Osim župnika ovdje tada službuje i kapelan. U popisima poreza 1495. - 1520. godine⁴² ovdašnji župnik ima posjed od jednog do četiri porezna dima. Ubikacija posjeda i Zupe Gragena - Dezso Csanky⁴³ Gragenu smješta dosta široko u okolicu Glogovnice i sela Osijeka, dok Josip Buturac⁴⁴ Župu Svetog Nikole stavlja na lokalitet Gradina u Bošnjanima u Župi Carevdar (govori o župi, ali vjerojatno misli na crkvu). Zdenko Balog⁴⁵ izjednačava Gragenu s Bošnjanima. Katarina Horvat

34 BOJNIČIĆ 1905: sv. 4., 1541. 17. III.

35 BOINIČIĆ 1905: sv. 4., 1535. 24. XII.

36 RAČKI 1872: 220.

37 CD XV: 293.

38 PSZB 1992: sv. V., 1411. 22. VII.

39 PSGZ 1896: sv. III., 1500. 15. IV.

40 PSGZ 1896: sv. III., 1503. 18. VI.

41 RAČKI 1872: 220.

Levaj⁴⁶ piše da je crkva Svetog Nikole u Novim Bošnjanima na groblju, da je novija, ali sagrađena u blizini stare crkve koja je srušena. O staroj crkvi postoje fotografije pa se po osobinama objekta može reći da je bio iz srednjeg vijeka, na što upućuju i podaci iz vizitatorova izvještaja 1704. godine kada se za ovu crkvu navodi da je prastara. Srušenu crkvu autorica izjednačava sa Svetim Nikolom in Gragena.

Prihvaćam smještaj Gragene na prostor Novih Bošnjana jer se s ovim slaže njeno mjesto u popisima poreza i župa i okruženje prikazano u ispravi iz 1503. godine, a također (uglavnom) i opisi meda iz XIII. stoljeća. Veza srednjovjekovne crkve Svetog Nikole s lokalitetom u Bošnjanima sama se nameće jer je ovo jedino poznato mjesto sa starom crkvom u oklici (naravno, bilo bi dobro da imamo i arheološku potvrdu). Na osnovi svega iznesenog može se također zaključiti da se potok koji teče kroz Bošnjane i utječe u Glogovnicu, u srednjem vijeku zvao Gragena te je na njegovom gornjem toku bio plemićki posjed, a na donjem posjed vranskog priorata.

Gragena je neobičan toponim i vjerojatno je samo pisarsko iskrivljenje stvarnog mjesnog imena za koje ne znamo kako je glasilo. Možda je u osnovi imenica grad pa je pravo ime Gradina (veza s današnjim toponimom u Bošnjanima) o čemu postoje pretpostavke. Cini se ipak da je pitanje složenije.

BRADNA

Posjed Bradna (terra Bradna) spominje se prvi put 1336. godine⁴⁷ kada je međaš imanja Bliznafew. Po opisu međe može se zaključiti da se posjed nalazio istočno od izvora potoka Blizne. Kao naselje (villa) Bradna se navodi 1397. godine⁴⁸ uz Križevce i Rakovec kao jedno od mjesta u kojima se treba objaviti poziv na sud. Pošto su

42 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 15., 26., 52., 57., 92., 121.

43 CSANKY 1893: 63.

44 BUTURAC 1984: 89.

45 BALOG 2003: 51.

46 HORVAT - LEVAI 1993: 287. - 288.

47 CD X: 254.

48 CD XVIII: 294.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

se ovakve objave oglašavale uglavnom u važnijim mjestima od kojih većina kasnije ima status varoši, možemo pretpostaviti da je i naselje Bradna imalo varoške povlastice. Dio posjeda (pa valjda i villa Bradna) bio je blizu potoka Koprivnice i ceste iz Koprivnice za Križevce i to na pola puta između njih što je povoljan položaj za manju varoš, ali se naselje, naravno, nije moglo jače razviti jer je bilo preblizu ovih dvaju jakih gradova.

Iz popisa poreza saznajemo da je Bradna bila posjed srednje veličine s trideset i tri do četrdeset i četiri porezna dima. Vlasnici su 1495. i 1507. godine iz obitelji Paxy, a 1512. - 1520. godine obitelj Hassady.⁴⁹ Zanimljivo je da su 1509. godine⁵⁰ banovi Juraj Kanižaj i Ivan Ernušt boravili nekoliko dana u Bradni i ovdje izdavali isprave. 1533. godine⁵¹ imanje je popisano kao spaljeno (vjerojatno pri prolasku sultanove vojske 1532. godine).

Zupe Svetog Ladislava i Blažene Djevice u Bradni - Uz Bradnu se u dokumentima javljaju dvije župe. Tako su u popisu crkava iz 1334. godine⁵² nakon crkve u Grageni, a prije crkve u Cvrstecu, navedene crkve Blažene Djevice i Svetog Ladislava, obje s oznakom de Bradna. U popisu svećenika iz 1501. godine⁵³ obje su crkve, odnosno župe drugačije označene. Naime, tada su nakon Zupe u Sesvetama, a prije Zupe u Cvrstecu navedeni župnici de superiori Bradna i de inferiori Bradna. Župnici ovih župa spominju se i u drugim dokumentima. Tako rector ecclesie Stjepan de inferiori Bradna u ime zagrebačkog vikara 1397. godine⁵⁴ poziva neke župnike na sud. Župnik de Bradna je 1503. godine⁵⁵ jedan od izvršitelja oporuke župnika u Grageni. U popisima poreza naveden je samo župnik de inferiori Bradna kao posjednik jednog poreznog dima 1495. godine.⁵⁶ Dakle, iz dokumenata ne saznajemo koja se crkva nalazila u Donjoj, a koja u Gornjoj Bradni.

Josip Bösendorfer⁵⁷ smješta Bradnu sjeveroistočno od Križevaca, a Josip Buturac⁵⁸ obje župe

49 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 15., 26., 52., 58., 92., 121.

50 LASZOWSKI 1905: sv. 1., 1509. 13. XII.

51 ADAMCEK - KAMPUS 1976: 133.

52 RACKI 1872: 220.

53 RACKI 1872: 220.

prvo ubicira na isti način, a zatim za crkvu Svetog Ladislava piše da odgovara današnjem selu Ladislav u Zupi Topolovec.

Toponim Bradna je sačuvan u imenima sela Mala i Velika Branjska (vjerojatni redosljed promjene toponima: Bradna /posjed i naselje/ -Bradinska /potok/ - Brajinska - V. i M. Branjska /novovjekovna sela/). Ako je ime sela Ladislav nastalo po nestaloj crkvi Svetog Ladislava, onda možemo pretpostaviti da se imanje Bradna pružalo od Male preko Velike Branjske do spomenutog sela Ladislav. Pošto je imalo priličan broj poreznih dimova, može se također pretpostaviti da je zahvaćalo i prostore današnjih sela Miličani i Srijem dok je dalje na istok vjerojatno međašilo s rovišćanskim vlastelinstvom. Na sjeveru je imanje dolazilo blizu potoka Koprivnice, a na zapadu do Velikih Sesveta (posjed Bliznafew) i Većeslavca koji su u srednjem vijeku bili posebni posjedi. Ovako omeđeno imanje i položaj sela Ladislav na njemu, dozvoljava postavljanje teze da je na području Ladislava bila Donja Bradna s crkvom Svetog Ladislava, a negdje u vise položenim Velikoj i Maloj Branjskoj, Gornja Bradna s crkvom Blažene Djevice. Naravno, ovo vrijedi samo ako je gornje i donje značilo vise i niže što i nije uvijek slučaj u srednjem vijeku u ovim krajevima.

BLIZNAFEW

U srednjovjekovnoj Slavoniji su na nekoliko mjesta postojali potoci zvani Blizna, a po nekima od njih su nazvani posjedi i naselja. U kraju koji ovdje obradujem potok Blizna se prvi put spominje 1280. godine⁵⁹ kada se zamjenjuje neko imanje u kotaru Križevci između voda Blizna i Velika za neko drugo. Ovaj komad zemlje se naziva i insula, tj. otok, jer je vjerojatno bio okružen vodama spomenutih potoka. U zamjeni sudjeluju Juraj i Nikola, sinovi Zlobše i Saul, sin Andrije.

54 CD XVIII: 229.

55 PSGZ 1896: 1503. 18. VI.

56 ADAMČEK - KAMPUŠ 1976: 14.

57 BÖSENDORFER 1911: 254.

58 BUTURAC 1984: 89.

59 CD VI: 368. - 369.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

Imanje nazvano po potoku Blizni prvi put se navodi 1336. godine⁶⁰ pod imenom Bliznafew, a prodaju ga Toma i Juraj, sinovi Beke, sinu Germanovu, magistru Andriji, protonotaru bana Mikca. Međa posjeda počinje na zapadnoj strani blizu potoka Kaproncha pa ide prema zapadu dolinom uz posjed nekog Ambroza i dolazi do velike ceste kojom ide prema jugu. Zatim se međa odvaja od ceste i dolazi do izvora potoka Blyzna. Istim potokom međa se spušta međašeći s Mikovom, sinom Andrije te ide nekom dolinom do neke ceste pa do međašenja s posjedom Bradna. Cestom međa ide dalje do skretanja prema istoku pa kroz šumu gdje međaši sa zemljom Andrije. Otuda međa dolazi do potoka Kaproncha uz koji ide do mjesta odakle se krenulo u međašenje. Kao međaši ili susjedi posjeda u ispravi se navode još i sinovi Petreša, ali nisu spomenuti u opisu meda.

Toponimi iz isprave i danas postoje. Potok Kaproncha je potok Koprivnica, potok Blyzna je potok Blizna koji teče istočno od Carevdara kroz Velike Sesvete, a zemlja Bradna je sačuvala ime u imenima sela Velika i Mala Branjska. Ime posjeda Bliznafew znači da se imanje nalazilo na gornjem toku potoka Blizne. Dakle, opisani posjed možemo smjestiti zapadno od Male i Velike Branjske i uz potok Koprivnicu u području Lepavine (vjerojatno je zahvaćao i prostor gdje je danas manastir Lepavina). Prema zapadu granice posjeda nisu prelazile potok Bliznu, dok je među na jugu teško odrediti pa ne mogu reći da li je i područje današnjeg sela Velike Sesvete bilo u njegovom sklopu. Kako će se dalje vidjeti, Sesvete su bile dio Bliznafew-a (iako možda nisu bile zahvaćene i ovdje opisanim međama).

Iz 1377. godine⁶¹ je isprava koja opisuje podjelu imanja Bliznafew između Katice, udovice Stjepana de Ebres i udovice Andrije, literata de Bliznafew. Iste godine,⁶² Katica (sada spomenuta kao kći literata Andrije de Bliznafew) u sporu je sa zagrebačkim kanonikom Nikolom i njegovim

60 CD X: 253. - 254.

61 CD XV: 262.- 263.

62 CD XV: 293.

63 LASZOWSKI 1904: 1413. 4. XII.

64 STIPIŠIĆ - ŠAMŠALOVIĆ 1959: sv. 2. 351.

65 STIPIŠIĆ - ŠAMŠALOVIĆ 1960: sv. 3., 564.

66 STIPIŠIĆ - ŠAMŠALOVIĆ 1960: sv. 3., 590.

bratom Petrom, aupnikom u Grageni oko posjeda Jakouschyna koji je bio darovan crkvi u Grageni. Toma i Martin de Bliznamendzenth spomenuti su 1413. godine,⁶³ a 1416. godine⁶⁴ Grgur de Bogathow i Ana, kći Katice de Bliznafew prosvjeduju protiv zauzimanja imanja Bliznafew, Vugersthyna, Samsynouch et Egudouch od strane Tome od Sesveta (pitanje je da li se ponekad imanje Bliznafew skriva pod imenom aupe, tj. kao Sesvete ili Myndzenth, .to bi kod ovog Tome mogao biti slučaj). Dio ovih imanja je sporan i 1439. godine,⁶⁵ kada se oko njih parniče Grgur de Bleznafew i Antun de Harnadfalv, a 1459. godine⁶⁶ u ovaj posjed je uveden Stjepan Poljak. 1522.

godine67 u pridjevku Augustina de Blizna imanje se naziva drugaČije nego do tada (isti je Augustin 1469. i 1470. godine68 imao pridjevak de Blyznafew).

U popisima poreza 1495. - 1520. godine69 pod Bliznafew (zapisivana i pogrešno kao Byznafew i Blyzafew) je zapisano od dva do deset poreznih dimova, što znači da je ovo bio mali posjed. Kao vlasnici se spominju Nikola Kukec, neka Katarina, Nikola de Bliznafew, Andrija i Pavao literati te od 1507. godine Andrija Budor, vlasnik Budrovca u Podravini. Blizna se kao posjed Andrije Budora navodi i 1524. godine,70 a on je spominje i u svojoj oporuci iz 1529. godine71 u kojoj objavljuje da ju je drao u zalogu od Franje de Palychna Zenth Peter, sina Andrijine sestre Katarine. Ovo je i posljednja vijest o imanju Blyznafew koja mi je poznata.

Crkva Svih svetih in Blyznafew - Prvi spomen ovdaje Aupe je iz 1413. godine u pridjevku de Bliznamendzenth, gore navedenih plemića Tome i Martina. U popisu aupa iz 1501. godine72 zapisan je nakon aupe u Grageni, a prije aupe u Gornjoj Bradni, Gregorius plebanus omnium sanctorum in Blyznasye. Ovo je svakako Aupa u Bliznafew. U prijašnjem popisu iz 1334. godine nema crkve koja bi se mogla izjednačiti s ovom

67 STIPISIC - SAMSALOVIC 1963: sv. 5., 558.

68 STIPISIC - SAMSALOVIC 1960: sv. 3., 608., 610.

69 ADAMCAK - KAMPUS 1976: 14., 17., 26., 52., 58., 93., 122.

70 STIPISIC - SAMSALOVIC 1963: sv. 5., 570.

71 LASZOWSKI 1934: god VI.

72 RACKI 1872: 220.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

župom što znači da je osnovana nakon 1334. godine. Osim 1501. godine župnik Svih svetih se spominje i 1503. godine73 kada je jedan od izvršitelja oporuke pokojnog župnika u Grageni. U navedenoj oporuci iz 1529. godine Andrija Budor ostavlja crkvi Svih svetih in Blyznafew jednu forintu.

Ubikacija - Josip Bösendorfer74 smješta Župu Svih svetih in Bliznafew kraj Seseveta uz izvor potoka Blizne, a Josip Buturac75 ga izjednačava s današnjim selom Velike Sesevete. Kamilo Dočkal76 određujući odakle je Augustino de Belchynouch sive de Blyznafeu (to je isti gore spomenuti Augustin de Blizna i de Bliznafew), pogrešno povezuje Bliznu spomenutu u njegovom pridjevku s nekom Bliznom kraj Budrovca u Podravini koja i nije postojala.

Na terenu se sačuvalo ime potoka Blizne koji teče istočno od Carevdara i kroz Velike Sesevete te utječe u potok Veliku, kao i ime sela Sesevete koje čuva uspomenu na Župu Svih svetih, tako da ubiciranje posjeda i Župe Bliznafew nije problem. Današnja i srednjovjekovna sela Većeslavec i Ruševac pokazuju do kuda je prema jugu sezao prostor koji je zahvaćalo ime Bliznafew jer su ona bila posebni posjedi.

Kraj sela Velike Sesvete arheolozi su otkrili ostatke srednjovjekovne arhitekture, a u blizini je toponim Klisa.⁷⁷ Oboje sasvim sigurno ukazuje na položaj crkve Svih svetih. Na prostoru koji su vjerojatno zahvaćale međe opisane 1280. godine, spominju se ostaci neke građevine kraj manastira u Lepavini s kojih je 1734. - 1745. godine uziman materijal za gradnju manastirske crkve.⁷⁸ Malo je vjerojatno da bi se ovdje radilo o utvrdi koja ima veze s imanjem Bliznafew.

Već sam gore naveo tezu da je možda dio posjednika u Bliznafew-u nosio pridjevak po župnoj crkvi Svih svetih. Ovdje bih to proširio i pretpostavio da je imanje Mendzenth koje je u popisima poreza 1495. - 1520. godine⁷⁹ gotovo uvijek popisano sasvim uz Bliznafew možda isto

73 PSGZ 1896: 1503. 18. VI.

74 BÖSENDORFER 1911: 255.

75 BUTURAC 1984: 90.

76 DOČKAL 1956: 147.

što i Bliznafew, odnosno da se nalazilo na prostoru koji je obuhvaćao ovaj toponim. Treba naglasiti da su u Kalničkom arhidakonatu u srednjem vijeku postojale još barem dvije crkve ili kapele posvećene Svim svetima, ali su one bile daleko od Blizne. Imanje Mendzenth je u popisima poreza iskazano s jedanaest do šesnaest poreznih dimova, što bi s gorenavedenih desetak dimova, zapisanih pod Bliznafew, činilo dvadeset do trideset dimova, a to bi moglo pokriti područje oko današnjeg sela Velike Sesvete. Kao vlasnici u ovim se Sesvetama javljaju plemići iz obitelji Jablanca, Drog, Ugrina, Orgovan i Vinicaj. Na žalost, za sada, ne mogu ni jednog od spomenutih vlasnika izravno povezati s toponimom Blizna. Zupnik u Mendzenth zapisan 1513. godine,⁸⁰ vjerojatno je isto što i župnik u Bliznafa-u.

ZAKLJUČAK

U radu su izneseni podaci o četiri plemićka posjeda te se nastojalo riješiti nekoliko problema povezanih s njima. Dio problema je već otvoren u dosadašnjoj literaturi. S problematikom imanja Powsahegh povezano je njegovo kasnosrednjovjekovno spominjanje s podacima o plemiću Pousi iz XIII. stoljeća te je postavljena teza da se posjed ranije zvao Rasinja, što se kasnije sačuvalo kao ime samo za jedan njegov dio. Dalje se dokazuje da je na području posjeda postojala Zupa Svetog Martina u Kopini. S određivanjem područja posjeda i župe, povezane su i međe Kalničkog kotara i arhidakonata prema Komarničkom kotaru i arhidakonatu koje se baš kod Powsahegh-a i Kopine ne poklapaju. Sjedište ovdašnje župe arheolozi moraju tražiti oko današnjeg Malog Poganca. Na kraju poglavlja o ovom posjedu postavljena je teza da je u Kalničkom kotaru postojalo i drugo imanje Kopina. Posjed Gragena je ubiciran na područje sela Bošnjani i nosi isto ime kao i dio templarskog posjeda Sveti Ivan (Ivanec) kraj Glogovnice. Kao i Powsahegh imanje Bradna je važno za određivanje međa

77 REGISTAR 1997: 201.

78 KOŽUL 1999: 403.

79 ADAMCEK - KAMPUS 1976: 14., 16., 26., 52., 58., 93., 122.

80 ADAMCEK - KAMPUS 1976: 58.

RANKO PAVLEŠ • ČETIRI POSJEDA U SREDNJOVJEKOVNOM KALNIČKOM KOTARU ...

Cris, god. VIII, br. 1/2006., str. 5 - 13

srednjovjekovnog Kalničkog kotara. Postoje pokazatelji o naselju s varoškim povlasticama na sjevernom dijelu imanja. Dvije župne crkve na imanju, kojima ne znamo točnu lokaciju, treba tražiti na području današnjih sela Ladislav i Velika i Mala Branjska. Imanje Bliznafew ili Gornja Blizna pružalo se na području Velikih Sesveta i na sjeveru dodirivalo potok Koprivnicu kod Lepavine. Dio posjeda se najvjerojatnije nazivao i Sesvete po titularu župne crkve.

LITERATURA I IZVORI

ADAMČEK, Josip - KAMPUŠ, Ivan (1976):

Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću, Zagreb. BALOG, Zdenko (2003): Križevačko - kalnička regija u srednjem vijeku, Križevci.

BOJNIČIĆ, Ivan (1905): Kraljevske darovnice odnoseće se na Hrvatsku, Vjesnik kraljevskog hrvatsko

- dalmatinsko - slavonskog arhiva, sv. 2. i 3., Zagreb. BÖSENDORFER, Josip (1911): Crtice iz slavonske povijesti, Osijek.

BRDARIĆ, Franjo (1992): Arhiđakonat komarnički, u: Časti i dobru zavičaja, Novigrad.

BUTURAC, Josip (1984): Popisi župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, Starine Jugo-slavske akademije, knjiga 59., Zagreb.

CD - Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae, (Uredili Tadija Smičiklas i drugi), Zagreb.

CSANKY, Deszo (1893): Korosmegye a XV. szazadban, Budapest.

DOČKAL, Kamilo (1956): Srednjovjekovna naselja oko Streze, Starine Jugoslavenske akademije, knjiga 46., Zagreb.

HORVAT - LEVAJ, Katarina (1993): Naselja i lokaliteti, Novi Bošnjani, Križevci - grad i okolica, Križevci.

KANCIJAN, Antun (1984): Traganje za podrijetom imena sela ludbreške Podravine, Podravski zbornik 84., Koprivnica.

KOŽUL, Stjepan (1999): Sakralna umjetnost bjelovarskog kraja, Bjelovar.

LASZOWSKI, Emilije (1905): Listine općine Svete Jelene Koruške, Vjesnik kraljevskog hrvatsko dalmatinsko - slavonskog arhiva, sv. 1., Zagreb.

LASZOWSKI, Emilije (1934): Oporuka Andrije Budora od 18. VII. 1529., Vjesnik zemaljskog arhiva, Zagreb.

PSGZ - Povijesni spomenici grada Zagreba, (uredio Ivan Krstitelj Tkalčić), Zagreb.
PSZB - Povijesni spomenici zagrebačke biskupije, (uredio Andrija Lukinović), Zagreb.

RACKI, Franjo (1872): Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501., Starine JAZJJ, knjiga 4., Zagreb.

REGISTAR arheoloskih nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske (1997), Bjelovar.

STIPISIC, Josip - SAMSALOVIC, Miljen (1959 1963): Isprave u arhivu Jugoslavenske akademije, Zbornik Historijskog instituta JAZJJ, vol. 2. - 5., Zagreb.

Summary

Four Real Properties in Mediaeval Kalnik District along Koprivnica Brook

Key-words: Powsahegh, Gragena, Bliznafew, Bradna, Middle Ages, topography

Four medieval gentry properties northeast of Kriaevci on both banks of the upper Koprivnica Brook are described. The first estate is Powsahegh (Pov.in's Hill), located at present day villages of Mali Poganec, Mali Grabičani, Botinovac, Prnjavor and Grdak. It explains the problem of St Martin's Church in Kopina by claiming that it was situated in Mali Poganec and not in Podravina. The paper also states that the property mentioned was not a border line between the Kalnik and Komarnik districts and archdeaconry. Then follows the Gragen property with St Nicola's Church covering the area of today's Bo.njani which once bordered with the Vran priority of St John, Glogovnica. A property of medium size, named Bradna stretched between Koprivnica Brook and Velika, today known as villages of Mala and Velika Branjska and Ladislav. It once covered two parishes: St Ladislav and the Holy Virgin. There may also be traced signs of a market place. In the west, on the territory of today's Velike Sesvete, the Bradna estate bordered with Bliznafew (Gornja Blizna), with All Saints' Church. Some records concerning the location are sometimes associated with the name Mendzent (Sesvete).